

УДК 330.34.01:338.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.26.6>**Мірясов Ю.О.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та економічних методів управління,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2277-4248>

Федченко Т.М.

аспірантка,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5336-4721>

Miriasov Yuri, Fedchenko Tetiana
V.N. Karazin Kharkiv National University

ПАРАДИГМАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ: ШЛЯХ ВІД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ДО РЕКОНСТРУКТИВНОГО РОЗВИТКУ

THE PARADIGMATIC TRANSFORMATION: THE PATH FROM POST-WAR RECOVERY TO RECONSTRUCTIVE DEVELOPMENT

У статті обґрунтовано необхідність парадигмальної зміни в підході до відновлення України. Проаналізовано світові практики післявоєнної відбудови та український підхід до реконструкції. Підкреслено, що традиційна реконструкція фокусується переважно на фізичному відновленні зруйнованої інфраструктури та макроекономічній стабілізації, в той час як модель реконструктивного розвитку передбачає докорінну перебудову економічної системи. Висвітлено основні принципи: інтровертності, інклюзивності та інноваційності. У статті розкрито особливості кожної складової і показано аспекти, які вони охоплюють: внутрішні проблеми і зовнішню інтеграцію, соціальну справедливість та економічну ефективність, індустріальну політику та інноваційні підходи. Зроблено висновок, що концепція реконструктивного розвитку може слугувати орієнтиром для формування української політики післявоєнної відбудови.

Ключові слова: повоєнна відбудова, реконструктивний розвиток, інтровертність, інклюзивність, інноваційність.

The article substantiates the importance of a paradigm shift in the approach to Ukraine's restoration. This is related to the transition from the traditional approach to post-war recovery towards a strategy focused on reconstructive development. The study analyses internationally known post-conflict recovery practices and Ukrainian perspective on reconstruction. This includes the Marshall Plan, the Asian economic miracle, modern economic stabilization measures, and the model of reconstructive development. The investigation demonstrates a significant difference between international practices and the Ukrainian concept. It is emphasized that traditional reconstruction focuses primarily on the physical restoration of destroyed infrastructure and the achievement of macroeconomic stability. This approach involves a return to the pre-war state. However, in many countries, post-war recovery efforts are hampered by discrepancies between the implemented programmes and established institutions. In contrast, reconstructive development is characterized by a fundamental rebuilding of the economic system. This strategy focuses on structural reconstruction to achieve a qualitatively new level of economic stability and competitiveness of the national economy. The model is founded on three core principles: introversion, inclusiveness and innovation. The article highlights the features of each component. They contribute to the strengthening of the national system and respond to internal requirements. These principles address a range of issues, including internal challenges and external integration, social justice alongside economic efficiency, and industrial policy with innovative strategies. Therefore, the concept of

reconstructive development can become the basis for Ukraine's post-war recovery, especially in view of its unique national characteristics. Further research is necessary to develop an effective mechanism for coordinating different vectors, which will contribute to balanced development.

Keywords: *post-war recovery, reconstructive development, introversion, inclusiveness, innovation.*

Постановка проблеми. Одним із найскладніших питань для країн, що пережили війну є повоєнне відновлення. Зі сторони міжнародних організацій основною задачею встановлюється забезпечення політичної стабільності задля унеможливлення повторення конфлікту. Другим пріоритетним завданням виступає стабілізація макроекономічних показників. Втім світовий досвід засвідчує, що навіть повернення до показників довоєнного періоду не завжди вдається, не говорячи вже про «економічне диво».

У контексті сьогодення питання про реконструкцію лунає доволі часто. В той час як одні науковці згадують про успішне відновлення Європи через план Маршалла, інші орієнтуються на приклад азіатських країн. Водночас є й ті, які не вірять в позитивний сценарій, адже поряд з декількома вдалими прикладами стоять десятки невдалих спроб. А можливо Україна започаткує новий тип відновлення? Наприклад, серед напрацювань НАН можна зустріти концепцію реконструктивного економічного розвитку, яку розробили ще до повномасштабного вторгнення. Оцінити її переваги та недоліки можна, порівнявши ідеї українських науковців із укоріненим уявленням про реконструкцію, яка також з часом еволюціонувала. Це дає привід припустити, що концепція реконструктивного розвитку є новою ланкою у розумінні реконструкції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «реконструктивний розвиток» було запропоноване українськими науковцями як відповідь на деструктивні процеси в Україні. Найбільше його сутність, складові та напрями реалізації розкриті у роботах Гриценка А.А. [2]. Взаємозв'язок економічних і політичних передумов реконструктивного розвитку досліджував Геєць В.М. Інші науковці: Бородіна О.М., Бандура О.В., Данилова К.І., Дейнеко Л.В., Никифоров О.І. – розглядали напрями та механізми реконструкції основних галузей економіки [5].

У міжнародній літературі термін «реконструктивний розвиток» не є загальноживаним. Його аналогами виступають «постконфліктна реконструкція», «відновлення після катастроф», «економічна відбудова». Тема реконструкції економіки не втрачає своєї актуальності з огляду на численні конфлікти і потрясіння. Увагу дослідженню повоєнної реконструкції після Першої та Другої світової війн приділили Айхенгрін Б., Де Лонг Дж. Б., Вільямс А. Дж., Крафтс Н., Узан М. та інші науковці. Проблема постконфліктної відбудови знайшла своє відображення у роботах Бойса Дж., Кольєра П., дель Кастільйо І. та інших. Активну роль у дослідженнях та розробці плану реконструкції відіграють міжнародні фінансові установи МВФ та Світовий Банк.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати еволюцію міжнародних підходів до постконфліктного відновлення, обґрунтувати перехід від парадигми повоєнної відбудови до концепції реконструктивного розвитку та визначити її ключові характеристики.

Виклад основного матеріалу. В англомовних джерелах терміном реконструкція охоплюється процес відновлення (будівництва чи створення) чогось після того, як воно було пошкоджено або зруйновано. Серед основних причин, які породжують необхідність у кардинальних змінах, можна виділити:

- Збройні конфлікти та війни;
- Масштабні природні катастрофи;
- Глибокі економічні кризи.

Попри те, що збитки спричиняються різними способом, найруйнівнішим залишається війна. Тому численні дослідження фокусуються здебільшого на повоєнній

відбудові, яскравим прикладом якої став план Маршалла, який діяв після Другої світової війни. Але успішному процесу передувала менш вдала спроба.

Після Першої світової війни підіймалося питання про повоєнне відновлення. Словом реконструкція характеризували усі засоби, які «сприяли поверненню до старих добрих часів». Власне, це бачення за більш ніж сторічний період не змінилося. Відродження економіки вимагає багатьох кроків, зокрема, відновлення критичної та цивільної інфраструктури (доріг, залізниць, мостів), промисловості, банківської системи тощо. Це відзначив англійський дипломат Ноель-Бейкер Ф., виокремивши два основні елементи: «відновлення довоєнної ефективності» та реконструкцію економічних механізмів виробництва, кредиту, купівлі-продажу, транспорту...» [13, с. 546].

Попри значні обсяги іноземної допомоги, відновлення європейських країн відбувалося повільно, оскільки не було запроваджено системного механізму реконструкції. На місці колишніх імперій утворилася низка держав із власними інтересами і не до кінця зрозумілими векторами розвитку. Американський економіст Айхенгрін Б. відзначив, що відродженню Європи завадив економічний націоналізм, який унеможливив будь-які поступки. Втім не менш вагомою передумовою стала відсутність лідера, який подав би приклад і запропонував спільну стратегію розвитку із чітко визначеними пріоритетами та принципами. Тим не менш вже тоді у повоєнних країнах основним пріоритетом виступала стабілізація валюти та забезпечення вільного руху капіталу.

Друга світова війна за масштабами руйнувань і втрат перевершила попередній трагічний досвід. Відновлення відбувалося стрімкіше і супроводжувалося економічним зростанням, чого не спостерігалося раніше. Заслугу приписали впровадженню плану Маршалла. Щоправда пізніші дослідження показали, що вплив цієї допомоги перебільшений. Айхенгрін Б. та Узан М., спираючись на статистичні дані, відзначили, що загальна сума допомоги – 13,2 мільярда доларів – становила лише 3% від загального обсягу виробництва Західної Європи. Науковці зауважили, що інвестиційний ефект від допомоги за планом Маршалла був просто занадто малим, щоб спровокувати економічне диво [9, с. 30–31]. Та й у контексті відбудови слід зауважити, що інфраструктура була відновлена ще до впровадження американською стороною заходів відновлення. Важливим вкладом найуспішнішого плану стало формування європейської економічної політики і встановлення тісних економічних та політичних зв'язків у трансатлантичному просторі.

Після Другої світової війни, попри миротворчу діяльність, неодноразово спалахували конфлікти, що зумовило появу і поширення в науковій літературі терміну «постконфліктна реконструкція», який активно використовується і зараз поряд з іншими подібними словосполученнями: «післявоєнна відбудова», «економічна реконструкція», «відновлення після стихійних лих». Погляд міжнародних організацій на визначення цього процесу суттєво різняться, відображаючи специфіку своєї діяльності, що відображено в таблиці (див. табл. 1).

Плани реконструкції, запропоновані країнам, що постраждали від війни або перебували на стадії трансформації економіки, спираються на визначені Вашингтонським консенсусом завдання. Комплекс включає підтримку політики, яка сприяє макроекономічній стабілізації, орієнтована на зовнішній ринок та зміцнює функціонування ринкової економіки. Неважко помітити схожість з наймасштабнішим планом відбудови двадцятого століття. Та на противагу найуспішнішій програмі, всі наступні не мали такого грандіозного успіху в забезпеченні економічного зростання. Крафтс Н. в одній із своїх робіт зауважив, що план Маршалла мав успіх там, де країни були «загалом прихильно налаштовані на реформи, які він пропагував», тим самим підтвердивши важливість сформованого інституційного середовища [8, с. 8].

Поряд з концепцією «миротворчого будівництва», запропонованого країнам, що постраждали від війни, у 1990-х роках діяла «шокова терапія» для посткомуністичних держав. Основні положення: макроекономічна стабілізація, лібералізація та привати-

Таблиця 1

Підходи міжнародних організацій до постконфліктної реконструкції

Організація	Визначення	Ключові аспекти
Світовий Банк	відбудова соціально-економічної бази країни та відновлення сприятливих умов для функціонування суспільства у мирний час	Акцент робиться на відновленні макроекономічної стабільності та фінансових інститутів
Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН)	процес повернення від нестабільності та конфлікту до «нормальної» траєкторії розвитку, за якої країна відновила здатність розробляти та впроваджувати економічну політику як частину самодостатнього процесу економічного управління	Особливістю є людиноцентричність та орієнтація на подальший розвиток
Міжнародний валютний фонд	процес створення основи для сталого зростання шляхом інституційного розвитку та усунення макроекономічних дисбалансів	Акцент робиться на макроекономічній стабілізації та стимулюванні економічного зростання

Джерело: створено авторами за [7; 10; 11]

зачія – витікають з Вашингтонського консенсусу. Стрімкий перехід від командно-адміністративної до ринкової економіки за висунутими вимогами вдалося виконати не всім, що позначилося на подальшому розвитку. Якщо в Польщі «шокова терапія» мала позитивний ефект, то в Україні політика приватизації та лібералізації призвела до втрати науково-промислового потенціалу. На думку Дж. Сакса це сталося через непослідовність впроваджуваних реформ та незавершеність процесу переходу [12, с. 1]. На ті події безумовно вплинув політичний вибір та відсутність чіткої стратегії розвитку, чому посприяло перехресне становище країни: в Україні перетиналися не лише торговельні шляхи, а й стикалися культури і цивілізації, що ускладнювало суспільний вибір.

Втім, є й інша точку зору. За словами Гриценка А. А. причина криється в інверсійному характері ринкових перетворень. Прийнято вважати, що після розпаду СРСР республіками здійснювався перехід від адміністративно-командного до ринкового типу економіки. Але чи дійсно таке твердження є коректним? Сучасні економічні системи за своїм змістом є змішаними. Тож перехід відбувався від «змішаної економіки, що функціонує на директивно-плановій основі, до змішаної економіки, що функціонує на ринковій основі». Цей процес за своїм визначенням не може бути тотожним до класичного типу розвитку, який відбувався у капіталістичних країнах. Через зміну звичного порядку він дістав назву інверсійного [1, с. 208].

Так само як і у випадку підтримки постраждалих від війни країн, державам, які проходили економічну трансформацію надавалися рекомендації без врахування національних особливостей та інституційного середовища. Орієнтація на досвід повоєнної Європи без врахування таких важливих факторів, як сформована економічна і політична база, а також визначеність пріоритетів, може створити ілюзію єдиної правильної стратегії.

Задля вирішення проблем, спричинених інверсійними перетвореннями, українськими науковцями було запропоновано концепцію реконструктивного економічного розвитку. Йдеться про розвиток, «який досягається на основі якісної перебудови несучих конструкцій економіки, корінної зміни її структури» [2, с. 7]. Важко не погодитись, що за роки незалежності Україна втратила свій промисловий статус, перетворившись на сировинний придаток. Надра країни містять справжнє багатство, але треба знати як ним скористатися так, щоб покращення відчували усі громадяни, а не окремо

взяті особи. Це вимагає переосмислення та зміни стратегії розвитку, що насамперед проявляється в її основних принципах: 1) інтровертності, 2) інклюзивності та 3) інноваційності.

Якщо інноваційна та інклюзивна складові присутні ледь не в усіх стратегіях повоєнного розвитку, то третій принцип мало представлений в літературі. Інтровертність уособлює собою «спрямованість на вирішення внутрішніх проблем країни як особливого соціоекономічного утворення з урахуванням його історично пройденого шляху» [2, с. 17]. У центрі перебувають внутрішні ресурси, потреби та інтереси національної економіки. Це певним чином співвідноситься з економічним націоналізмом Ліста Ф., який відзначав пріоритет внутрішнього ринку над зовнішнім на етапі розвитку промислового потенціалу. Протекціонізм за його концепцією є захистом неокріпкої економіки та її основних галузей і носить тимчасовий характер.

Цей підхід лежав в основі програм успішної реконструкції таких країн як Німеччина, Японія, Південна Корея, Тайвань. Попри відмінності у характері та змісті структурних змін їх об'єднували стратегічні цілі: експортно-орієнтована політика, розвиток високотехнологічних галузей, інвестиції в людський капітал. Їхня політика за словами дослідників була спрямована на «модернізацію та максимальне використання національного потенціалу для досягнення нової якості життя» [4, с.123]. Це включало в себе нарощування промислових потужностей, підтримку і захист національного виробництва, інвестиції в людський капітал, розробку і впровадження інновацій. На початкових етапах держави застосовували політику протекціонізму та субсидування.

Політика економічного націоналізму, незважаючи на критику, є корисною для неокріпкої економіки. Створення і підтримка національного виробництва є одним із найважливіших завдань повоєнного відновлення України. Враховуючи той факт, що в експорті України переважає сировина, то нагальною потребою стає виготовлення готової продукції, що передбачає формування складних ланцюгів виробництва. Інтровертність породжує необхідність у відродженні насамперед індустріальної бази. Вектор на інноваційну складову безумовно має місце, але за відсутності промисловості може виявитися малоєфективним. Крім того, підтримка критично важливих галузей сприятиме збільшенню самодостатності та посилюватиме вплив на міжнародній арені.

В рамках національних інтересів пріоритетними сферами виступають оборонно-промисловий комплекс, енергетика, агропромисловий комплекс, машинобудування. Вони, як демонструє отриманий досвід, забезпечують державну безпеку та суверенітет. Зазначені галузі тісно пов'язані з іншими: добувною, металургійною, хімічною промисловістю тощо. З одного боку, це дозволить створити велику кількість робочих місць. Але в той же час варто зважати на заподіяні війною збитки та курсом на євроінтеграцію. Відбудова зруйнованих об'єктів та побудова нових вимагає значного фінансування. Це формує потребу в залученні іноземних інвестицій, а також зміні інвестиційного клімату в країні, що, зокрема, передбачає зміни в державному апараті та протидії корупції. Крім того, інтеграція в європейський простір вимагає підтримки політики декарбонізації, «зеленої» енергетики, дотримання екологічних норм і правових стандартів. Ці зобов'язання зумовлюють необхідність в модернізації виробництва, що в свою чергу породжує значні витрати. Якщо для великих компаній це стане інвестицією в майбутнє, то для середніх – втратою позицій на ринку. На думку фахівців Українського інституту майбутнього можливими шляхами вирішення проблеми невеликих підприємств можуть стати:

- об'єднання в кластери;
- співпраця з міжнародними компаніями;
- участь у програмах ЄС [3].

Говорячи про внутрішні проблеми, важко оминати такий аспект як низька купівельна спроможність населення, що безпосередньо впливає на внутрішній попит та відповідно на внутрішній ринок. Покращити фінансове становище можна за рахунок

державних видатків та створення нових робочих місць. Через об'єктивні причини чисельність осіб вразливих груп все більше зростає, а працездатних – зменшується. Це вимагає перегляду соціальної політики та способів підтримки. Всі фахівці сходяться на тому, що сума підтримки має бути адекватною та відповідати сучасним реаліям. Але підвищення пенсії та інших виплат означатиме скорочення інших видатків задля збалансування бюджету. Імовірніше це вимагатиме відмови у виплатах певній категорії, наприклад ВПО та малозабезпеченим родинам. Натомість мають бути створені стимули для продуктивної діяльності, що передбачає насамперед робочі місця та гідну оплату праці.

Не менш важливим є аспект кваліфікації. Українська дослідниця Небрат В., аналізуючи досвід Південної Кореї, відзначила, що «створення індустріальної бази національної економіки поєднувалося з послідовною та комплексною політикою модернізації людських ресурсів» [4, с. 124]. Українське населення є освіченим, але за часи незалежності поряд з втратою промисловості зменшилася потреба в технічних спеціальностях, чому посприяло закриття низки професійно-технічних закладів. Відродження інтересу до технічної освіти вимагає ефективної державної освітньої та наукової політики, а також цільової підтримки стратегічних галузей і перспективних виробництв. Вкрай важливою є синергія освіти, науки і бізнесу.

Підсумовуючи, можна сказати, що інтровертність розкривається у таких аспектах:

1. Пріоритет внутрішнього ринку та попиту.
2. Розвиток національних продуктивних сил.
3. Економічна безпека та суверенітет.
4. Складна структура виробництва.

Інтровертність тісно переплітається з інклюзивністю, адже фактично виступає проявом внутрішньої інклюзії – збалансоване функціонування національної системи, за якого ефективно використовуються усі ресурси задля вирішення проблем. Ідеться про забезпечення рівних можливостей для розвитку регіонів та доступу до ресурсів, що відбувається за державної підтримки шляхом субсидування, надання пільг тощо. Це є важливим елементом економічної інклюзії, націленою на збільшення ступені участі громадян в економічній діяльності.

У контексті реконструктивного розвитку використовується широке трактування інклюзивності, що представляє собою «таке включення країни у світогосподарські зв'язки, що дає можливість виявити всі її природні, соціальні і культурні переваги, забезпечити стійкий збалансований розвиток, підвищити добробут і якість життя громадян» [1, с. 333]. На перший погляд таке твердження є загальним та ідеалізованим, адже звичайне залучення держави у зовнішній простір може призвести до поглинання та втрати ідентичності. Це співвідноситься з прикладами багатьох країн, що розвиваються, демонструючи протиріччя між внутрішніми проблемами та зовнішніми вимогами через конфлікт інтересів. Включення країни у світогосподарські зв'язки відбувається шляхом певних компромісів. У цьому контексті важливо усвідомлювати які поступки є припустимими, а які – ні. Відстоювання національних інтересів вимагає насамперед сильної інституційної бази та усвідомлення національної ідентичності.

Міжнародний ринок відкриває доступ до інновацій та технологій, без яких побудувати високорозвинену економіку неможливо. Перш ніж стати інноваційними центрами, і Японія, і Південна Корея, і Сінгапур освоювали прогресивні технології та нові продукти, переймаючи досвід у США. За допомогою отриманих знань і навичок, а також навчених людей вони почали створювати власну наукомістку продукцію.

Досвід зарубіжних країн вказує на важливість інвестицій в людський потенціал. Ідеться насамперед про освіту. Завдяки навчальним закладам підвищується рівень грамотності, закладається фундамент для майбутнього розвитку. Але вкрай важливо забезпечити можливість реалізації цього потенціалу. Хоч в Японії, хоч в Південній Кореї такі умови були створені, тому інноваційна складова зростала вражаючими

темпами, трансформуючи економіку. Варто відзначити, що освіта перебувала у тісній взаємодії із її практичним застосуванням. Особливий акцент робився на технічних спеціальностях, що відповідало запитам ринку. Держава інвестувала в сферу освіти і науки, заохочуючи розвиток технологій та новітніх розробок. Завдяки цьому розвивалася система підготовки дослідницьких та інженерних кадрів; створювалися технопарки.

Досліджуючи розвиток КНДР та Республіки Корея, Аджемоглу Д. і Робінсон Дж. відзначили умови, які сприяли процвітанню останньої. До них належать захист прав приватної власності, неупереджена судова система і рівні можливості для участі всіх громадян в економічній активності. Вони є складовими інклюзивних економічних інститутів, які і формують сприятливі умови для інноваційного розвитку [6].

Інноваційність займає важливе місце в моделі реконструктивного розвитку, будучи інструментом перетворень. Гриценко А. А. відзначає, що в цьому векторі проявляється «необхідність докорінної перебудови на основі новітніх досягнень і принципів» [2, с. 17]. Це передбачає створення інноваційних парків, підтримку стартапів, державні замовлення на високотехнологічну продукцію.

Можна побачити, що інтровертний вектор розвитку тісно пов'язаний з двома іншими – інклюзивним та інноваційним. Вони знаходяться в тісній взаємодії, посилюючи дію одне одного. Так, вирішення внутрішніх проблем вимагає інклюзивного підходу задля збереження економічного і соціального балансу. Водночас задоволення національних інтересів, проявом якого є власне виробництво неможливе без новітніх технологій. Створення інноваційної продукції вимагає інвестицій в людський капітал та надійного захисту прав власності. Хоча ці принципи містять в собі і певні протиріччя, що зображено на схемі (див. рис. 1).

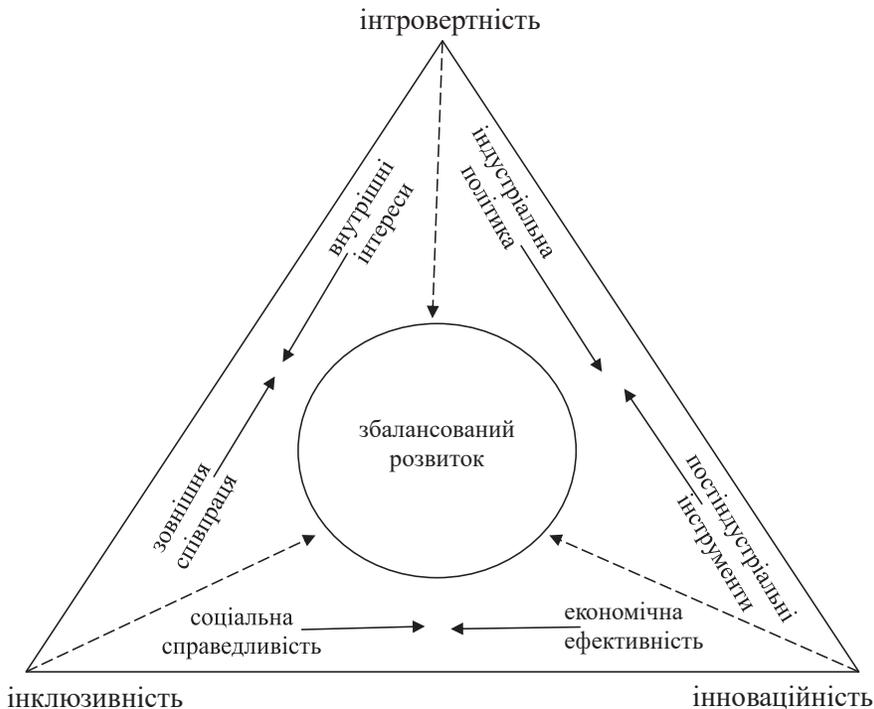

Рис. 1. Протиріччя принципів реконструктивного розвитку

Джерело: створено авторами

Такі принципи як інтровертність та інклюзивність, з одного боку, підсилюють одне одного, а з іншого – протирічать. Причина криється у різній направленості. Вектором інтровертності є внутрішні проблеми та інтереси, в той час як інклюзія спрямована на зовнішню взаємодію. Це провокує конфлікт інтересів, що вимагає компромісу. Доволі неоднозначною є взаємодія інклюзії та інноваційності. У цьому вбачається протиставлення соціальних аспектів та технічного укладу. Якщо вектором інклюзії виступає соціальна справедливість, то впровадженням інновацій забезпечується економічна ефективність. Викликає питання проведення індустріальної політики за допомогою постіндустріальної інструментарію. Оскільки вони уособлюють різні етапи розвитку, то вимагають певної послідовності – стрибок через промисловість до інноваційної економіки може мати фатальні наслідки.

Це в жодному разі не означає, що повоєнний розвиток не має спиратися на зазначені принципи. Як вже було показано, наведений набір відповідає сучасним викликам і забезпечує системну реконструкцію. Але кожен з цих принципів приховує декілька векторів, які можуть призвести до небажаних результатів. Такий сценарій є цілком імовірним за відсутності балансу, що в історії незалежної України траплялося нерідко. Тому, важливо забезпечити та підтримувати баланс між «економічним розвитком та конкуренцією, національними інтересами та європейськими стандартами, соціальною стабільністю та відкритістю ринку» [3].

Задля втілення в життя концепції реконструктивного розвитку потребується трансформація ледь не всіх сфер економіки. Оскільки в центрі змін перебуває вектор встановлення і підтримки соціальної справедливості, то виникає необхідність у вирішенні проблем забезпечення життєдіяльності людей. Це включає цілий комплекс заходів, необхідний для підтримки зuboжілого населення, розвитку інфраструктури і створенні умов для інноваційного розвитку. Не менш важливим завданням є відродження та нарощення промислових потужностей.

Таким чином, характерною рисою реконструктивного розвитку є національна укоріненість, яка під час війни набула ще більшого значення. Попри критику політики протекціонізму відстоювання національних інтересів та розвиток власного виробництва є життєво важливим для країни. Без вирішення внутрішніх конфліктів, захисту і примноження власного потенціалу соціальна напруга, зумовлена ще більшим розривом у доходах, зростатиме, що може призвести до дестабілізації в країні. У цьому контексті виникає потреба у боротьбі з корупцією та реформі інститутів як передумові економічного успіху, що відповідає теорії інклюзивних інститутів.

Висновки. За своєю суттю реконструктивний розвиток є ширшим та фундаментальнішим за загально визнані аналоги. У зарубіжній літературі увага приділяється конкретному відновленню: пост-конфліктному, післякризовому, відновленню після стихійних лих тощо. Подолання викликів, породжених масштабними потрясіннями, відбувається через модернізацію, відбудову інфраструктури і макроекономічну стабілізацію залежно від характеру проблеми. Хоча спершу концепція реконструктивного розвитку була сформована як локальне вирішення занепаду української економіки, її загальна логіка – докорінна перебудова відповідно до втілення національної ідентичності – дозволяє вийти за окреслені межі. Дана модель розвитку вирізняється системним підходом та діалектичним поєднанням минулого і майбутнього. Втім, з практичної точки зору залишаються питання щодо фінансування масштабних проєктів, а також механізму інституційних перетворень.

Таким чином, концепція реконструктивного розвитку відкриває великий простір для досліджень через свій системний характер. Це стосується як теоретико-методологічної бази, так і практичних рекомендацій. Відродження національної ідентичності та розбудова економічної системи вимагає глибокого переосмислення історичного шляху та визначення подальшого вектору розвитку. Як вже було показано вище, в основі реконструктивних змін лежать інституційні перетворення, які позначаються на

суспільній поведінці. Покращення державного механізму управління та співпраця з іншими рушійними силами, реконструкція промисловості, зміни в агро-промисловому секторі, управління людськими ресурсами, монетарне забезпечення, соціально-трудова відносина та інші аспекти залишаються дискусійними і потребують подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Гриценко А. А. Економіко-інформаційний імператив нової статистичної парадигми : монографія / НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2020. 436 с.
2. Гриценко А. А. Реконструктивний економічний розвиток: зміст, основні напрями і вектор соціальної справедливості. *Економічна теорія*. 2016. № 4. С. 5–18. URL: https://etet.org.ua/docs/ET_16_4_05_uk.pdf
3. Євроінтеграція України: проблеми, ризики, виклики. *Український інститут майбутнього*. 15.10.2025. URL: <https://uifuture.org/publications/yevrointegraciya-ukrayiny-problemy-ryzyky-vyklyky/>
4. Небрат В. В. Державна суб'єктність у реалізації національної програми економічної реконструкції Республіки Корея. *Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи* : міжнародна колективна монографія / редкол.: В. Небрат, А. Беляк, О. Курбет та ін. ; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2023. С. 110–129.
5. Реконструктивний економічний розвиток: основні напрями, ефективність і соціальна справедливість : монографічний збірник / за ред. акад. НАН України Гейця В.М., чл.-кор. НАН України Гриценка А.А. ; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2016. 240 с.
6. Acemoglu D., Robinson J. A. Why nations fail: the origins of power, prosperity and poverty. New York : Crown Publishers, 2012. 529 p.
7. Bhattacharya R., Clements B., Gupta S., Alex Segura-Ubiergo, Tareq S. et al. Rebuilding Fiscal Institutions in Postconflict Countries. IMF. Washington, DC. 2005. 42 p. URL: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781589064492/ch01.xml>
8. Crafts N. The Marshall Plan: A reality check. *University of Warwick Working Paper Series*. No. 49. 2011. 16 p.
9. De Long J. B., Eichengreen B. The Marshall Plan: history's most successful structural adjustment program. Cambridge, MA : National Bureau of Economic Research. 1991. 64 p. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w3899/w3899.pdf
10. Post-Conflict Economic Recovery: Enabling Local Ingenuity / ed. by Ohiorhenuan J. F. E. and Stewart F. UNDP, Bureau for Crisis Prevention and Recovery. New York : UNDP, 2008. 238 p. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/Post_Conflict_Economic_Recovery_Report.pdf
11. Post-Conflict Reconstruction: the Role of the World Bank. World Bank, Washington, DC. 1998. 69 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/175771468198561613/pdf/multi-page.pdf>
12. Sachs J. Understanding “shock Therapy”. *Social Market Foundation*. 1994. 44 p.
13. Williams A. J. “Reconstruction” before the Marshall Plan. *Review of International Studies*. 2005. Vol. 31. № 3. P. 541–558.

References:

1. Hrytsenko A. A. (2020). Ekonomiko-informatsiyni imperatyv novoi statystychnoi paradyhmy : monohrafiia [The economic and informational imperative of the new statistical paradigm: monograph]. Kyiv. 436 p. (in Ukrainian).
2. Hrytsenko, A. A. (2016). Rekonstruktyvnyi ekonomichnyi rozvytok: zmist, osnovni napriamy i vektor sotsialnoi spravedlyvosti [Reconstructive economic development: contents, guidelines and the vector of social justice]. *Ekonomichna teoriia – Economic theory*, vol. 4, pp. 5–18. Available at: https://etet.org.ua/docs/ET_16_4_05_uk.pdf
3. Ukrainyskyi instytut maibutnoho. (2025). Ievrointehratsiia Ukrainy: problemy, ryzyky, vyklyky [Ukraine's European integration: problems, risks, challenges]. Available at: <https://uifuture.org/publications/yevrointegraciya-ukrayiny-problemy-ryzyky-vyklyky/>

4. Nebrat V. V. (2023). Derzhavna subiektivnist u realizatsii natsionalnoi prohramy ekonomichnoi rekonstruktsii Respubliki Koreia. [State subjectivity in the implementation of the Republic of Korea's national economic reconstruction programme]. In V. Nebrat, A. Bieliak, O. Kurbet (Eds.). Vidbudova dlia rozvytku: zarubizhnyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: mizhnarodna kolektyvna monohrafiia [Reconstruction for development: foreign experience and Ukrainian prospects: international collective monograph]. Kyiv. pp. 110-129. (in Ukrainian)

5. Heyets, V. M., Hrytsenko, A. A. (ed.) (2016). Rekonstruktyvnyi ekonomichnyi rozvytok: osnovni napriamy, efektyvnist i sotsialna spravedlyvist : monohrafichniy zbirnyk [Reconstructive economic development: main directions, efficiency and social justice: monographic collection]. Kyiv. 240 p. (in Ukrainian).

6. Acemoglu D., Robinson J. A. (2012) Why nations fail: the origins of power, prosperity and poverty. New York: Crown Publishers, 529 p.

7. Bhattacharya R., Clements B., Gupta S., Alex Segura-Ubiergo, Tareq S. et al. (2005) Rebuilding Fiscal Institutions in Postconflict Countries. IMF. Washington, DC. 42 p. Available at: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781589064492/ch01.xml>

8. Crafts N. (2011) The Marshall Plan: A reality check. *University of Warwick Working Paper Series*. No. 49. 16 p.

9. De Long J. B., Eichengreen B. (1991) The Marshall Plan: history's most successful structural adjustment program. *National Bureau of Economic Research*. 64 p. Available at: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w3899/w3899.pdf

10. Ohiorhenuan J. F. E., Stewart F. (eds.). (2008) Post-Conflict Economic Recovery: Enabling Local Ingenuity. New York: UNDP, 238 p. Available at: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/Post_Conflict_Economic_Recovery_Report.pdf

11. World Bank. (1998) Post-Conflict Reconstruction: the Role of the World Bank. World Bank. Washington, DC. 69 p. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/175771468198561613/pdf/multi-page.pdf>

12. Sachs J. (1994) Understanding "shock Therapy". *Social Market Foundation*. 44 p.

13. Williams, A. J. (2005) "Reconstruction" before the Marshall Plan. *Review of International Studies*, vol. 31 (3), 541–558 pp.

Стаття надійшла: 07.11.2025

Стаття прийнята: 04.12.2025

Стаття опублікована: 30.12.2025